

The Thief and the Cobbler blev påbegyndt midt i 1960'erne og først i 2006 udsendt i en version, der svarer nogenlunde til, hvad instruktøren havde forestillet sig.

Richard Williams – det obstruerede geni

Historien om en kompromisløs kunstner og hans hovedværk,
der var næsten 40 år undervejs

Af Terkel K. Tolstrup

Engelsk-canadieren Richard Williams (f. 1933) har altid sat høje mål for sig selv og sine medanimatorer. For ham skal en animator kunne tegne som Degas, og hans arbejde skal kunne sammenlignes med Goyas og Rembrandts værker.

Williams' egen stil er karakteriseret ved at være flydende, dynamisk og detaljeret ud i det ekstreme. Mens de fleste andre animationsstudier fra 1960'erne og frem er gået over til den simplificerede og mere sparsommelige tilgang kaldet *limited ani-*

mation (hvor kun nøglepunkter animeres, og hvor det er tilskuerens forestillingsevne, snarere end faktisk animation, der fremkalder bevægelsen), har Williams aldrig været bange for at gå imod strømmen. Han har bibeholdt den klassiske, sprudlende og dyre stil fra animationens guldalder omkring 1940'erne.

Det ekstravagante kommer smukt til udtryk i Williams' hovedværk *The Thief and the Cobbler*, der tog form over en historisk lang periode, fra omkring 1967 til 1993 – og med en uautoriseret, men mere komplet version færdiggjort i 2006. I denne film bliver vi bl.a. indfanget i en jagt, der svimlende og bizart tager os med på rutsjetur ned ad trapperne i et mellemøstligt kongeslot. Man skal helt frem til Tarzans susen af sted i lianerne i *Tarzan* (1999) for at finde mæge til bevægelsesdynamik – eller for at finde animation, der i den grad virker tredimensional. En sammenligning af de to film som håndværk vil dog uvægerligt falde ud i Williams' favør. For hvor Tarzan-sekvensen er delvist computer-animeret, er *The Thief and the Cobbler* 100 procent håndtegnet.

Williams' kompromisløse tilgang til den tegnede animation har desværre ikke været fulgt af en tilsvarende flair for at styre de projekter, han har været ansvarlig for. Mere end én gang har han måttet se film blive taget ud af sine hænder og færdiggjort efter kvalitetsstandarder så langt under hans egne, at slutproduktet nærmest virker grotesk. Denne administrative akilleshæl havde nær kostet Williams hans elskede *The Thief and the Cobbler*, der gennem 1980'erne og 90'erne tog kursen nedad i en spiral af stadigt værre klipninger og tvivlsomme tilføjelser.

Det var først i 2006, efter at fans ved internettets hjælp havde iværksat et større restaureringsarbejde, at Williams' oprinde-

lige vision kunne opleves. Men det eventyr vender vi tilbage til.

Filosofiske monstre. Richard Williams er født i Canada, men emigrerede tidligt til Spanien for at studere og male. I 1955 flyttede han videre til England, hvor han i London tog et job som reklamefilm-animator.

Gennem sparsommelighed fik han skrabt penge nok sammen til at finansiere sin første animerede kortfilm, *The Little Island* (1958). Filmen foretager i løbet af sine 30 minutter en lydløs filosofisk undersøgelse af menneskets besættelse af begreberne skønhed, sandhed og godhed – visualiseret gennem tre særprægede væsener. Skønhed og Godhed kommer, på grund af deres rivaliserende natur, op at slås, og de transformeres til absurde monstre, der i deres voldelige indbyrdes kamp ryster hele jorden, alt imens Sandhed morer sig over kampen, og der gives point på en tavle med form som en atombombe. Filmen er et skoleeksempel på, hvordan abstrakte begreber kan få liv på en både håndgribelig og morsom måde. Og Williams' animations-tekniske omhu, der siden er blevet et af hans varemærker, er tydelig i detaljerigdommen allerede i denne film.

The Little Island blev i 1959 blandt andet belønnet med det britiske filmakademis BAFTA-pris for bedste animationsfilm. Forventningerne til Williams' fremtidige arbejde var skyhøje.

Succesen med *The Little Island* gjorde det muligt for ham at starte sit eget studie. Forretningsplanen var simpel, men velfungerende. Han balancerede studiets opgaver mellem reklamefilm, der sikrede en stabil indtjening, og personlige animationsfilm, som pengene blev brugt på. Efter denne fremgangsmåde lykkedes det ham at lave kortfilmene *A Lecture on Man* (1961) og

Love Me, Love ME (1962), som begge er smukt animeret. Alligevel fornemmer man, at Williams ikke her havde nær så meget på hjerte, som tilfældet havde været med *The Little Island*. Williams selv har siden omtalt dem som banale i indhold og præget af manglende originalitet.

Williams' skabende kraft var måske nok sat lidt på vågeblus, men hans tekniske raffinement nåede nye højder i en række reklamefilm op gennem 60'erne, bl.a. for spiritusmærket Truman Bitter.

Den perfektionistiske stil, der kom til udtryk i alle Williams' produktioner, førte til, at han fik mulighed for at animere åbningssekvenser til store spillefilm som *What's New, Pussycat?* (1965, *Hva' nyt, Pussycat?*) og *Casino Royale* (1967).

Williams' mest interessante arbejde i 60'erne var dog nok mellemsekvenserne til Tony Richardsons satiriske *The Charge of the Light Brigade* (1968, *For Englands ære*). Her forener Williams' sekvenser animationens og karikaturtegningens dyder på raffineret vis, således at den victorianske periode på samme tid bliver fejret og latterliggjort. Det engelske rige fremstilles bl.a. som en noget døsigt løve.

Richard Williams' forkærlighed for karikaturtegning kommer også umiskendeligt til udtryk i hans langt senere bog *The Animator's Survival Kit* (2001), hvor han blandt andet karikerer sig selv og sine læremestre Milt Kahl og Art Babbitt.

Pædagoger søges. Det gik rigtig godt for Williams' studie i 60'erne, men instruktøren selv følte stadigvæk, at han manglede viden og evner på det animationstekniske område. Det blev især klart for ham, da han i 1967 så Walt Disneys *The Jungle Book* og fascineredes af Milt Kahls animation af tigreren Shere Khan. For Williams virkede dyrets bevægelser langt mere levende end

den øvrige animation, der var populær i tiden, og som manifesterede sig i f.eks. George Dunning's *Yellow Submarine* (1968).

Selv om muligheder for at arbejde videre hos både Walt Disney Productions og United Productions of America bød sig, ville Williams ikke give afkald på sin frihed. Derfor endte han med at ansætte kendte animatorer i sit eget studie. Animatorer, der så samtidig fungerede som undervisere for de yngre animatorer og for Williams selv.

Derudover begyndte han med jævne mellemrum at besøge Disneys studier, hvilket gjorde det muligt for ham at opbygge et nært venskab med mange af de største animatorer hos konkurrenten. Williams' idealistiske tilgang til animationen gjorde det let for ham at vinde sympati og respekt. Blandt dem, der ønskede at arbejde sammen med ham, var koryfæer som Grim Natwick (Betty Boops opfinder og chef-animator hos Disney), Ken Harris (der bl.a. havde utallige Snurre Snup-kortfilm bag sig) og Art Babbitt (Fedtmules skaber og animator på adskillige af Disney-studiernes hovedværker).

Et livsværk påbegyndes. Allerede i 1967 havde Richard Williams indledt arbejdet på det, der skulle blive ikke blot hans mesterværk, men også en milepæl i animationskunsten: *The Thief and the Cobbler*. En tidlig titel på projektet var *The Amazing Nasruddin*, for til at begynde med ønskede Williams at lave en film over de filosofiske og morsomme myter om Mulla Nasruddin. Mulla Nasruddin er en mellemøstlig sagnfigur, der anvender naive, ulogiske og irrationelle argumenter lagt ind i satiriske anekdoter til at få sine budskaber igennem på en alternativ, men effektiv måde. Selv om situationen, der beskrives, ofte er tosset

og bizar, er Nasruddins opponenter altid totalt afvæbnet efter sammenstødet.

Selve idéen til historien kom fra Williams' arbejde som illustratør på bogen *The Exploits of the Incomparable Mulla Nasruddin* (1966). Sammen med forfatteren til bogen, den indisk-engelske sufi-tænker Idries Shah, lavede Williams kortfilmen *The Dermis Probe* (1965) som en slags forsmag på det stort anlagte Nasruddin-projekt. Idries Shah og hans velstående familie var til at begynde med så begejstrede, at de var parate til at finansiere filmatiseringen af historierne om Nasruddin. Men så begyndte genvordighederne.

Williams og Shah'erne blev uvenner, og da familien også havde rettighederne til historierne, blev Williams tvunget til at ændre sit manuskript. Han nægtede at lade det hidtidige animationsarbejde gå til spille og valgte i stedet at justere historien, så den lå i omegnen af *Tusind og én nats eventyr*. På den måde kunne de mange persiske designs og allerede animerede sekvenser alligevel bruges. Resultatet var en historie, der på mange punkter minder om eventyret om Aladdin.

Filmens to hovedpersoner er skomageren Tack, der ikke har meget andet i hovedet end sit arbejde, og en navnløs tyv, der lever i et kongerige midt i en ørken. Kongeriget har i årevis været truet af en gigantisk krigsmaskine og står imod alene i kraft af tre magiske guldugler på paladsets spir. En dag stjæler tyven de tre kugler, rigets eneste forsvar, men alligevel er det skomageren Tack, der ender i fedtefadet, da han generer den rimende storvesir Zig-Zag.

Rigets henrivende prinsesse, Yum-Yum, kommer imidlertid Tack til undsætning. Det gør Zig-Zag så arrig, at han forlader kongeriget og slutter sig til den truende krigsmaskine, der gør klar til angreb. Tack og Yum-Yum må nu gå igennem en række

prøvelser for at få gulduglerne tilbage og redde kongeriget.

Williams konceptualiserede sit nye projekt som en gennemført visuel, næsten stum film, hvor historien blev fortalt gennem animationen. Noget af det bemærkelsesværdige ved filmen er personernes ekstremt realistiske bevægelser og de detaljerige baggrunde. Et utal af nyskabende animationsteknikker blev udviklet for at kunne realisere de fantastiske scener, hvor filmens verden fremtræder nærmest tredimensional. En teknisk landvinding var den 'kameraføring', hvor man suser ind og ud mellem bazarens hektiske gader, rundt i slottets vidunderlige gange og kommer faretruende tæt på krigsmaskinens dødelige våben.

Allerede i 70'erne, mens filmen endnu var i produktion, var den omgærdet af så meget *hype*, at den nærmest opnåede kultstatus. Den blev blandt andet omtalt i den toneangivende International Film Guide i årene 1968, 1969 og 1970, og det var specielt de kendte animationsnavne, der skabte opmærksomhed om projektet. Williams havde blandt andre fået fornavnte Grim Natwick, Ken Harris og Art Babbitt til at arbejde på projektet, og med så mange af animationshistoriens legender samlet på ét sted voksede forventningerne til filmen. I 1970 var der hele 40 animatører, der arbejdede på *The Majestic Fool*, som filmens titel på dette tidspunkt var blevet ændret til.

Oscar og overskridelser. Studiet havde dog ikke penge til at hellige sig *The Majestic Fool* på fuld tid, og man fortsatte derfor med at lave andre projekter sideløbende. I 1970 instruerede Williams en animeret udgave af Dickens-klassikeren *A Christmas Carol* (*Et juleeventyr*), som blev en enorm succes. Filmen skaffede blandt andet Wil-

The Thief and the Cobbler.

Williams hans første Oscar, til trods for at filmen oprindelig var lavet til tv. Det amerikanske filmakademi har siden ændret reglerne, så en animationsfilm lavet til tv er diskvalificeret fra Oscar-kapløbet.

Williams' succes fortsatte med den nu legendariske åbningsanimation til *The Re-*

turn of the Pink Panther (1974, *Den lyserøde panter vender tilbage*). På trods af disse vellykkede projekter var det dog svært for Richard Williams at finde finansiel opbakning til drømmeprojektet.

Nemmere blev det ikke af, at han på grund af en tidligere indgået kontrakt med 20th Century Fox blev tvunget til at overtage styringen af selskabets lange animationsfilm *Raggedy Ann & Andy: A Musical Adventure* (1977), da Abe Levitow blev syg og måtte trække sig fra instruktørstolen. Williams gjorde det bedste, han kunne med det foreliggende materiale, men han fik ikke megen frihed til at udfolde sig kreativt. Blandt andet blev det ham forbudt at fjerne nogle af de mange sangscener i filmen. Da han ikke var i stand til at overholde tidsplanen, færdiggjorde 20th Century Fox selv filmen i hast. Det var et hårdt slag for Williams, der var vant til at arbejde som uafhængig, men nu måtte lære, at når et projekt kører skævt, så overtager investorerne styringen. Williams' manglende

The Thief and the Cobbler.

Who Framed Roger Rabbit? (1988, Hvem snørede Roger Rabbit?).

overblik og problemer med at holde deadlines medførte senere, at han igen mistede kontrollen over et påbegyndt projekt.

I 1982 faldt rampelyset atter på Williams, da han vandt en Emmy for tv-filmen *Ziggy's Gift*. Filmen er baseret på tegneseriestriberne om den uheldige Ziggy. I et forsøg på at gøre nogle gode gerninger op til jul bliver hovedpersonen i *Ziggy's Gift* blandet ind i en julemandsbande, der i stedet for at give donationer til værdigt trængende stikker pengene i egne lommer. Både humoren og de skæve karakterer passede perfekt ind i Williams' animationsstil. Og er plottet måske knap så ophidsende i sig selv, sørger Williams for at holde publikum fanget ved næsten konstant at have en form for bevægelse eller komiske optrin i baggrunden også.

På hat med Disney. Steven Spielberg og Robert Zemeckis stod i de tidlige 1980'ere og ledte efter en dygtig og innovativ animator, der ville være i stand til at anbringe animerede karakterer blandt rigtige skuespillere – og ikke mindst få hele herligheden til at hænge sammen. Tanken faldt hurtigt på Williams. Han var allerede etableret og anerkendt inden for animationsverdenen, så i kølvandet på succesen med *Ziggy's Gift* blev Williams ikke overraskende tilbudt jobbet som animationsinstruktør på *Who Framed Roger Rabbit? (1988, Hvem snørede Roger Rabbit?).*

Til det afgørende møde med Spielberg og Zemeckis medbragte Williams en ufærdig arbejdskopi af *The Thief and the Cobbler*. Det skulle få uheldige følger, for med ved screeningen sad også de repræ-

sentanter for Walt Disney Productions, der var ansvarlige for Roger Rabbit-projektet. Angiveligt blev nogle af producenterne så inspireret af *The Thief and the Cobbler*, at de efterfølgende satte den påfaldende be- slægtede *Aladdin* (1992) i gang.

Samarbejdet med instruktøren Robert Zemeckis på *Who Framed Roger Rabbit?* forløb dog så godt, at filmen satte nye stan- darder for kombinationen af animation og *live action*.

Selve historien er baseret på Gary K. Wolfs *Who Censored Roger Rabbit?* Den foregår i en Los Angeles-lignende by, der støder op til en tegnefilmverden, Toon- town, hvor de tegnede figurer lever. Fil- mens hovedperson, tegneseriekaninen Roger, bliver anklaget for mordet på Mar- vin Acme, der ejer ikke alene filmstudiet Acme Company, men også hele Toontown. Det viser sig, at Marvin Acme har haft en affære med Roger Rabbits kone, den vel- formede *femme fatale* Jessica Rabbit (her får Betty Boop ikke et ben til jorden!). Den eneste, der kan rense Roger Rabbits ry, er den alkoholiserede detektiv Eddie Valiant – som hader tegneseriefigurer.

Personerne i filmen krydser flere gange grænsen mellem deres 'normale' verden og tegnefilmuniverset, hvor de fleste fysiske love synes ophævet. Det stiller store krav til animationen, når to vidt forskellige be- vægelses-logikker skal spille sammen i én sekvens, men selv placeret blandt rigtige skuespillere fremstår tegneseriefigurenes bevægelser fuldt ud troværdige og realisti- ske. Resultatet er et imponerende, ja sine steder nærmest ubegribeligt samspil, ikke mindst i de hæsblæsende actionsekvenser.

Hvem snørede Richard Williams? Roger Rabbit-filmene indbragte Williams en lang række priser, heriblandt to Oscars. Den ene Oscar var en Special Achievement Award,

som Williams var den første animator efter selveste Walt Disney til at vinde. Pludselig var det muligt at få foden indenfor hos nogle af de store firmaer, som han længe havde håbet ville finansiere færdiggørelsen af livsværket *The Thief and the Cobbler*. Det endte med at blive Warner Bros., der gav Williams den økonomiske opbakning.

Omsider havde Williams frie hænder til at kunne hellige sig sit eget projekt. Det kom der da også fantastisk animation ud af, men desværre rakte Williams' evner til at styre projektet endnu engang ikke. I studiet sejlede økonomien, og der var tilsy- neladende ingen, der havde overblik over den historie, der skulle fortælles. Mange af de legendariske animatører, projektet havde tiltrukket, fik stort set frie hænder til at animere, hvad der faldt dem ind. Og Williams selv nænnede ikke at klippe scener ud, der var superbt animeret, men som ikke tjente til filmfortællingens bedste. Styringsmæssigt var det produktionen af *Raggedy Ann & Andy: A Musical Adventure* om igen: Williams overskred budgettet og var ikke færdig med filmen til deadline. Og så indtraf den kunstneriske katastrofe.

Warner Bros.' finansiering indebar blandt andet, at selskabet overtog kontrol- len med filmen, og da den ikke var færdig- gjort ved den aftalte deadline i 1991, var Warner bange for, at projektet ville blive overskygget af Disneys *Aladdin*, som man vidste var undervejs.

Williams fik en sidste chance: han skulle fremstille en arbejdskopi, der kunne over- bevise Warner Bros. om, at det var værd at fortsætte med projektet. Visningen endte i fiasko. Arbejdskopien havde ingen af de elementer, Warner Bros. forventede ville vinde publikum, og stilmæssigt passede den ikke ind blandt de animationsfilm, der på dette tidspunkt trak folk i biografen. Warner Bros. besluttede at droppe projektet.

Rettighederne til filmen blev derefter overdraget til den såkaldte Completion Bond Corporation, der havde forsikret Warners finansiering af projektet. De vragede Williams som instruktør til fordel for tv-animatoren Fred Calvert – med besked om, at filmen skulle færdiggøres hurtigst og billigst muligt.

Ud over at færdiggøre de manglende scener klippede Calverts adskillige færdige scener ud. Værst var vel nok, at Calverts eget arbejde ikke var i nær samme liga som den animation, Williams havde brugt mere end to årtier på.

Williams' livsdrøm blev således for første gang præsenteret for et biografpublikum i en skamferet version i 1993, efter 26 års turbulent rejse. Filmen fik premiere i Australien og Sydafrika under titlen *The Princess and the Cobbler*.

Herefter købte et andet selskab, Miramax, rettighederne til filmen, og efter yderligere en klipning blev den i 1995 udgivet under en ny titel, *Arabian Knight*, denne gang også i USA. Miramax tilføjede også sangscener, skønt det havde været Williams' udtrykkelige ønske at lave en film uden, og der blev tilføjet en række replikker indtalt af skuespillerne Matthew Broderick og Jonathan Winters, der ikke tidligere havde været en del af projektet. Williams' vision var blevet grundigt kuldastet af selskabets forsøg på at tilfredsstille en bredere publikumsskare.

The Thief and the Cobbler endte således med at blive frigivet i to forskellige versioner, der begge lå langt fra Williams' originale vision. Efter årtiers arbejde på projektet havde ophavsmanden end ikke kontrol over de animationsceller (de enkelte tegnede ark), som han i et interview i 1989 havde omtalt som sin "grund til at leve". Cellerne var havnet i hænderne på de asiatiske animatorer, der havde arbejdet

på projektet, efter at Williams var sat fra bestillingen.

Uventet genopstandelse. Hverken *The Princess and the Cobbler* eller *Arabian Knight* vandt kommerciel succes eller kritikernes gunst, og havde det ikke været for en række dedikerede animatorer og fans, var filmen højst sandsynligt gået i glemmebogen for længe siden. I stedet skete det besynderlige, at en *bootleg*-version af Williams' arbejdskopi fra 1991 begyndte at cirkulere. Og cirkulere. Og cirkulere.

Mod slutningen af 90'erne havde den illegale kopi – det nærmeste, man på dette tidspunkt kunne komme Williams' egen vision – tiltrukket sig så meget opmærksomhed, at Disney forsøgte at give Williams en chance for at færdiggøre projektet i overensstemmelse med hans oprindelige plan. Budgetproblemer tvang imidlertid Disney til at lægge projektet på is igen.

Da udsigterne til en ny version med Williams bag roret forsvandt, valgte fans i forskellige egne af verden at tage sagen i egen hånd. De begyndte ganske enkelt, støttet af dvd-udgaverne af de to officielt udgivne versioner, at restaurere *bootleg*-versionen, og koordinerede indsatsen over internettet. Ydermere bidrog animatorer, der havde arbejdet på projektet under Williams, til de manglende scener.

I 2006 blev der på denne måde skabt og distribueret en uofficiel dvd, *The Thief and the Cobbler: Recobbled Cut*. Filmen er blandt andet tilgængelig på internetsider som YouTube og Google Video. *Recobbled Cut*-versionen er sandsynligvis den, der har gjort Richard Williams mest stolt, også selv om filmen rummer flere scener, der er blyants-animationer eller ligefrem blot tegninger fra storyboards.

Hemmeligt nyt projekt. Williams ville

The Thief and the Cobbler.

efter oplevelsen med *The Thief and the Cobbler* væk fra animationsindustrien og besluttede sig derfor for at videregive sin viden om animationsteknik. Til at begynde med foregik dette gennem undervisning af såkaldte master classes, dvs. tredages kurser, som han holdt på animationsskoler over hele verden, ikke mindst på The Animation Workshop i Viborg.

Williams har siden samlet sine noter i bogen *The Animator's Survival Kit* (2001), der er blevet et referenceværk inden for animation. Bogen og de mange master classes har i høj grad bidraget til at professionalisere europæiske animatorer, der førhen snarere betragtede animation som en individuel kunstart end som et håndværk.

Rygtet ved disse master classes vil imidlertid vide, at Williams arbejder på et nyt animationsprojekt. Et projekt, som han indtil nu holder hemmeligt. Han ønsker forståeligt nok selv at bevare kontrollen over det. Indtil projektet offentliggøres, kan man blot krydse fingre for, at Williams får leveret sit mesterværk.

Litteratur

- Bowers, Eddie. Eddie Bowers' *The Thief and the Cobbler* Page (http://www.geocities.com/eddie_bowers/).
- Briney, Daniel (2001). "The Thief and the Cobbler: How the Best Was Lost, 1968-1995" (<http://www.toxicuniverse.com/review.php?aid=1000025/>).
- Lennert, Dean Kalman (2002). "An Interview With Richard Williams". In: *Animation World Magazine*, februar 2002 (http://mag.awn.com/index.php?type=cat&category1=People&article_no=1291).
- Shah, Idries (2006). *The Exploits of the Incomparable Mulla Nasrudin / The Subtleties of the Inimitable Mulla Nasrudin*. London, Octagon Press Ltd.
- Wells, Paul. "Williams, Richard (1933-)" (<http://www.screenonline.org.uk/people/id/868599/index.html>).
- Williams, Richard (2001). *The Animator's Survival Kit*. London, Faber and Faber.

Filmografi (som hovedinstruktør)

- 1958 The Little Island
1965 The Dermis Probe
1971 A Christmas Carol
1977 Raggedy Ann & Andy: A Musical Adventure
1982 Ziggy's Gift
1993 The Princess and the Cobbler